

MTA-ELTE Környezetismeret Tanítása Kutatócsoport Szakmai jelentés a 2021/22-es támogatási évről

Kutatócsoportunk létrejött az MTA Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programján nyertes pályázathoz kötődik. A kutatócsoport kutatási terve a NAT2020 környezetismeret tantárgy tanításával kapcsolatos változásokat kutatja, így előzetes munkáink nem voltak pályázatba bevonhatók.

A négyévesre tervezett kutatási programunk első részében a legtöbb vállalt részfeladatot elindítottuk.

Környezetismeret integrált módon történő oktatásának vizsgálata

Terveink szerint a környezetismeret oktatás eredményességét vizsgáljuk kérdőíves formában 3. osztály elején (szeptember-október) és 4. osztály végén (május). A 2021/22-es kutatási évben összeállítottuk a harmadik osztályosok környezetismeret tudását és attitűdjét felmérő kérdőíveket. És elkészültek a szülők által kitöltendő Fizikai- aktivitást és Táplálkozási szokásokat felmérő kérdőívek is. 2021 őszén/telén kitöltöttük a kérdőíveket az utolsó olyan harmadikos évfolyammal, akik a NAT2020 bevezetése előtt még külön tantárgyként tanultak környezetismeretet. 7 iskola, 18 osztályában 470 tanuló és szülő töltötte ki a kérdőíveket. A kitöltést hagyományos módon, papír alapon végeztük.

Mivel a NAT2020 felmenő rendszerben lett bevezetve 2020 szeptemberében, az első két évfolyam integrált környezetismeret oktatása is ekkor kezdődött, így az első évfolyam, amely ilyen módon tanulta az első két évben a környezetismeretet, csak 2022. őszén kezdte meg a harmadik osztályos tanulmányait. Így az integrált oktatásban részesülő harmadikos tanulók tudásának, attitűdjének, Fizikai aktivitásának és Táplálkozási szokásainak felmérése, csak 2022 őszén (a második kutatási évünk elején) lehetséges.

A gyermekek és a szüleik által kitöltött kérdőívek mellett összeállítottunk egy online kérdőívet, amely az integrált oktatásban résztvevő pedagógusok felkészülési lehetőségeit, megvalósítási megoldásait, tapasztalatait és véleményét méri fel. A kérdőív úgy lett összeállítva, hogy vannak kérdések olyan pedagógusoknak, akik mind a két évfolyamon tanítottak integrált formában, olyanok is, akik csak elsőben vagy másodikban, akár egyedül, másodmagukkal vagy csak érintőlegesen (1-2 tantárgy kapcsán) kapcsolódtak be. A kérdőívet a nyár folyamán tettük közzé, amikor már a második osztályokban történő integrált oktatásról is van tapasztalata a tanítóknak. A felmérés jelenleg is tart, terveink szerint 2022. december végén zárjuk le az adatgyűjtési periódus első szakaszát. A kérdőív elérhető az alábbi linken: <https://forms.gle/hEy4Gqjfir4UMLj9>.

Integrálási javaslatok készítése az első osztályban tanítók számára

A NAT2020 nevelési céljai közül számos kapcsolható a környezetismeret tanításához, de ezen célok eléréséhez sem óraszámot, sem konkrét tartalmakat nem tartalmaz

Kutatócsoportunk kiemelten fontosnak tartja a képességfejlesztést, tapasztalati tanulást, a tanulás tanítását ebben az életkorban. A tananyagfeldolgozási javaslatainkban a hangsúlyt inkább ezekre fektettük, mint az ismeretátadás-befogadásra. Kerülendőnek tartjuk a túl korai, tapasztalatok nélküli fogalombevezetést, melyekre sajnos gyakran találunk példát az első osztályos olvasókönyvekben is, az ún. ismeretközlő olvasmányokban. Kutatócsoportunk véleménye szerint akkor tekinthető egy tartalom integráltnak, ha az az adott tantárgyban legalább 20 perces blokkban jelenik meg. Például, ha énekórán eléneklünk egy dalszöveget a színekről, az még nem környezeti tartalom kibontása, de ha a javaslataink alapján például a hallás tananyag kerül feldolgozásra énekzene tartalmakon keresztül, az már tekinthető integrált képességfejlesztésnek, tudásátadásnak. A Technika és tervezés tárgy tűnik talán a legalkalmasabbnak az első osztályos évfolyamban a környezetismeret-órákon tanított ismeretek és készségek átadására, de érdemes arra törekedni arra, hogy az alapsmeretek (legyen az ismeret vagy képességfejlesztés) átadása is több tárgyban jelenjen meg.

Az első osztályos tananyaghoz kapcsolódóan három nagyobb témakör köré csoportosítva mutatunk be integrálási javaslatokat: Érzékelés, Élőlények megfigyelése (csiga példáján) és az Egészséges életmód. Anyagaink folyamatosan kerülnek fel a Kutatócsoport honlapjára (<https://www.tok.elte.hu/content/mta-elte-kornyezetismeret-tanitasa-munkacsoport.t.6850?m=456>).

Iskolakert és komposztálás

Az ELTE Gyertyánffy István Gyakorló Általános Iskola egyik átriumában található elvadult díszkertet kezdtük iskolakertté átalakítani. Szerettük volna a kezdetektől minden folyamatba bevonni a gyakorló Iskola diákjait is, hogy minél inkább sajátjuknak érezzék a létrejövő iskolakertet. A tereprendezési munkálatokat hosszas tervezési munka előzte meg, amelybe szintén bevontuk a gyermekeket is. Eleinte 10-12 kisebb magaságásban gondolkoztunk, de mivel számolnunk kell azzal is, hogy a zárt, csak épületen keresztül megközelíthető kert nyári locsolása nehézkes, végül a 2-3 nagyobb magaság mellett döntöttünk.

Az első feladat az elvadult cserjék, elburjánzott ecetfa magoncok kiirtása volt, amelyet a gyerekek az őszi és a tavaszi folyamán elvégeztek, de a gyökerek eltávolítása meghaladta erejüket. A nyári folyamán a Községi Szolgálat keretében gimnazista diákok segítettek a kutatócsoport tagjainak abban, hogy a terület nagyobb részéről a gyökereket eltávolítsuk. Az egyik magaság, amely a kertet eddig szegélyező betonelemekből lett összeállítva, a helyére került, a két hagyományos fa keretű magaság 2022 őszién kerül telepítésre és földdel is ekkor töltjük meg őket.

Eredeti terveinkben már 2022 tavaszán ültetést terveztünk, de a terület megtisztítása sokkal nagyobb munkának bizonyult, mint ahogyan előzetesen gondoltuk, illetve a gyerekek minden munkafolyamatba való bevonása is jelentősen lassította a feladatok elvégzését. A 2022-es nagyon száraz nyári folyamán pedig nem láttuk értelmét annak, hogy ültetés nélkül földdel töltsük fel a magaságokat. Így ez a feladat 2022 ősziére csúszik.

Az iskolakert kialakítása mellett a komposztálás rejtelseibe is bevezettük a gyerekeket. A Gyakorló Iskola területén felállítottuk a komposztáló ládákat, amelyeket a gyerekek a tavalazzal használatba is vettek.

Publikációk

Mivel az integrált környezetismeret oktatással kapcsolatos kutatásainknak nem lehetett előzménye, hiszen az első évfolyam, ami ezen a módon tanul, csak 2022 júniusában fejezte be a második osztályt, és felmérésük is csak a második kutatási évben lehetséges, ezért írásos publikációink ebben a kutatási évben nem készültek.

Munkánkat, terveinket mutattuk be egy nemzetközi konferencián és egy hazai tudományos rendezvényen.

Szurdoki, E. 2021. A környezetismeret tanítása a NAT2020 keretein belül – az MTA-ELTE Környezetismeret Tanítása Kutatócsoport kutatási és tananyagfejlesztési tervei. – Magyar Tudomány Ünnepe 2021, „Tudomány: Iránytű az élhető jövőhöz” Tudományos Konferencia, Budapest ELTE TÓK 2021. 11.22. (előadás)

Szurdoki, E., Dancs, G. & Vitályos, G.Á. 2022. Changes in the teaching of Environmental Studies in Hungarian Primary Schools. - 3rd International Conference, International Perspectives in Education, Voices from the Classroom. Leuven (Belgium) April 8-9, 2022. Conference Booklet p.52 (előadás).

Összeállította: Dr. Szurdoki Erzsébet Pirooska
Budapest, 2022. 09. 25.

.....
Dr. Szurdoki Erzsébet Pirooska